

تبیین مدل بومی توسعه اجتماعی (مطالعه موردی: شهر زنجان)

یونس اسکندری

گروه مدیریت دولتی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

غلامرضا معمارزاده^۱

دانشیار گروه مدیریت دولتی واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مصطفی جعفری

دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

ناصر حمیدی

دانشیار گروه مدیریت صنعتی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۲۷

چکیده

هدف از این پژوهش تبیین مدل بومی و ارزیابی آن در محله‌های شهر زنجان بود. در این پژوهش با توجه به هدف و ماهیت پژوهش از روش پژوهش ترکیبی در دو قالب روش داده بنیاد و روش مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شد. جامعه آماری بخش کیفی پژوهش، خبرگان جامعه علمی و متخصصان دانشگاهی بودند که به روش نمونه‌گیری هدفمند با ۱۲ نفر مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته به عمل آمد. جامعه آماری در بخش کمی پژوهش، شامل ساکنین محله‌های شهر زنجان که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و بصورت هدفمند محله‌های ۲۵ گانه انتخاب شدند. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب گردیده و پرسشنامه محقق ساخته در محله‌ها توزیع گردید. نتایج بخش کیفی نشان داد که مدل توسعه اجتماعی شهر زنجان شامل ۵ بعد، ۱۹ مولفه و ۵۲ شاخص می‌باشد. پس از ارائه مدل، بر اساس ۵ بعد استخراج شده فرضیه سازی شد و تاثیر ابعاد همبستگی و وفاق اجتماعی، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی و اخلاق توسعه اجتماعی بر توسعه اجتماعی شهر زنجان با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری و نرم افزار Smart PLS مورد ارزیابی قرار گرفت. روائی سازه پرسشنامه به همراه پایایی ترکیبی مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج مدلسازی معادلات ساختاری نشان داد که بعد همبستگی و وفاق اجتماعی به اندازه ۷۲٪، بعد عدالت اجتماعی به اندازه ۵۱۳٪، بعد کیفیت زندگی به اندازه ۷۷۰٪، بعد امنیت اجتماعی به اندازه ۴۱۱٪ و بعد اخلاق توسعه اجتماعی به اندازه ۵۸۹٪ بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیر گذار هستند.

کلمات کلیدی: توسعه اجتماعی، همبستگی و وفاق اجتماعی، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی، اخلاق توسعه اجتماعی.

مقدمه

برحسب حوزه‌های چهارگانه حیات اجتماعی، حداقل با چهار نوع توسعه در اجتماع (اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی) سروکار داریم که این اقسام توسعه، در فرایند توسعه ملی در هر جامعه‌ای با یکدیگر دارای تعامل، نفوذ و ارتباط متقابل بوده و از هویت^۱، استقلال نسبی و ویژگی‌های خاص خود برخوردارند (لطفی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۲). توسعه یافتگی در چهار سطح: جهانی، کشوری، شهری و محله‌ای مطرح می‌شود (الوانی و معمارزاده، ۱۳۹۶: ۲۴۲) و بر این اساس حوزه توسعه اجتماعی که حوزه انسجام و یگانگی است به رغم داشتن ارتباط متقابل و تعامل با سایر حوزه‌ها، از هویت و استقلال نسبی برخوردار است و به منزله یک واقعیت اجتماعی قابل مطالعه است. توسعه اجتماعی به عنوان امری معطوف به بهبود وضعیت اجتماعی زندگی انسان، به رغم آنکه در پنج دهه گذشته مورد توجه جدی صاحب‌نظران و اندیشمندان جهان قرار گرفته اما هنوز از جایگاه بایسته‌ای در نظام برنامه‌ریزی و توسعه کشورها برخوردار نبوده یا حداکثر به عنوان مقوله‌ای در حاشیه مباحث توسعه، به ویژه توسعه اقتصادی یا صنعتی مورد توجه قرار نگرفته است (آنامراد نژاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۵). از سوی دیگر مفهوم توسعه اجتماعی در گفتمان علوم اجتماعی، به لحاظ مفهومی و نظری از وضوح و روشنایی چندانی برخوردار نیست. همانطور که آندره گوندر فرانک (۱۹۸۰) به انتقاد از جامعه‌شناسی کشورهای توسعه نیافته پرداخته و در آن انتقاد بر این نظر پافشاری می‌کند که این جامعه‌شناسی جدید و الگوهای توسعه‌ای آن از نظر تجربی در رویارویی با واقعیت فاقد ارزش و نیز از لحاظ نظری، بنا بر معیارهای کلاسیک نارساست (Hanss, 2015: 119). در اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران مانند قانون اساسی، سند چشم‌انداز و برنامه‌های توسعه پنج ساله توجه بیشتری به برخی از ابعاد و مولفه‌های توسعه اجتماعی صورت گرفته است. برای مثال می‌توان به اصول دوم، سوم، بیست و نهم و سی‌ام قانون اساسی اشاره نمود (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹). با توجه به عوامل مطرح‌شده در قانون اساسی در خصوص توسعه اجتماعی، به نظر می‌رسد دولت‌ها در تدوین خط‌مشی‌های تقنینی^۲ به موفقیت‌هایی دست یافته‌اند. ولی با مشاهدات عینی و مقایسه این عوامل در استانها متوجه می‌شویم که شکاف عمیقی بین عوامل توسعه یافتگی در شهرها وجود داشته و وزن هر کدام از آنها بصورت یکسان توزیع نگردیده و مشکلاتی هم وجود دارد (حریری، ۱۳۸۵). شهر زنجان هم از این قاعده مستثنی نبوده و جایگاه شهر زنجان چندان مناسب نیست. برای مثال در بعد امنیت اجتماعی^۳ مولفه‌هایی مانند پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح پایینی قرار دارد و یا در بعد کیفیت زندگی که همان رفاه اجتماعی^۴ نامیده شده است مولفه‌هایی مانند حمایت اجتماعی، دسترسی به خدمات زیربنایی، خدمات سلامت و بهداشت و درمان، سیاست‌های جمعیتی، اشتغال، مسکن، سلامت و ثبات خانواده، وضعیت سالمندان، وضعیت جوانان، تأمین اجتماعی، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش و پرورش، باسواد جمعیت عمومی، آموزش عالی جزو عواملی هستند که نسبت ثابتی در شهر زنجان ندارند، همینطور در بعد عدالت اقتصادی، شکاف

¹ Identity

² Legislative Policies

³ Social Security

⁴ Social Welfare

عمیقی بین مناطق محروم و برخوردار جامعه وجود دارد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۸) در بعد عدالت اجتماعی نیز مولفه‌هایی سطح اقتصادی- اجتماعی ساکنان با میزان برخورداری از کاربریهای خدمات شهری مطرح می‌شوند که در اندازه‌های مشخص و مدونی ندارند (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۰).

بررسی و مطالعه تحقیقات پیشین در خصوص توسعه یافتگی مخصوصاً حوزه اجتماعی، حاکی از این است که مطالعات اندکی در این حوزه انجام شده و در سه ناحیه شهری موجود در شهر زنجان و محله‌های آن نیز هیچ مطالعه ای صورت نگرفته است. همچنین در بخش دولتی با تأمل در برنامه‌های توسعه استان زنجان که توسط مدیران ارشد تدوین شده، درمی‌یابیم که انسجام مشخصی در رویکرد نظری و عملی برنامه‌ها وجود نداشته و علاوه بر اینکه ابعاد و مؤلفه‌های توسعه با مؤلفه‌های مورد اجماع جهانی^۱ انطباق ندارند، در سطح استان نیز میان مقتضیات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی هماهنگی لازم وجود ندارد. بنابراین نمی‌توان به صورت واضح و مشخص تعیین کرد که شاخص‌ها، ابعاد و مولفه‌های توسعه اجتماعی محله‌های شهر زنجان کدام است. به تعبیر دیگر ادارک جامع و مشخصی از توسعه اجتماعی و عدالت و انصاف در برنامه‌های توسعه صورت نگرفته و نمی‌توان به مقایسه محله‌های شهر زنجان از منظر توسعه اجتماعی پرداخت. لذا نمی‌توان گفت که ابعاد و شاخص‌های توسعه اجتماعی و میزان تاثیر گذاری آنها در توسعه اجتماعی شهر زنجان در بین محله‌ها چگونه است؟

مبانی نظری

موضوع توسعه اجتماعی در دیدگاه‌ها و آثار اغلب صاحب‌نظران جامعه‌شناسی کلاسیک و معاصر به طور ضمنی یا صریح مطرح شده است. دورکیم^۲ در کتاب تقسیم کار اجتماعی جوامع را به دو دسته سنتی و صنعتی یا مدرن تقسیم می‌کند. جوامع سنتی دارای تقسیم کار ساده مبتنی بر معیارهای محول چون سن و جنسیت و نظم اجتماعی^۳ مبتنی بر تشابه‌پذیری از نظر وجدان جمعی است. این وجدان جمعی رنگ غالب مذهبی دارد (Orestes and et al, 2016). ولی جوامع مدرن^۴ دارای تقسیم کار گسترده و عمیق مبتنی بر معیارهایی چون تخصص و انسجام و نظم ارگانیک^۵ مبتنی بر تفاوت‌پذیری است. در این نوع جوامع، نهادهای مدنی^۶ و اخلاق مدنی به عنوان شاخص‌های توسعه اجتماعی جایگاه و اهمیت بسیار قابل توجهی پیدا می‌کنند (ثلاثی، ۱۳۹۵: ۹۰). صاحب‌نظران معاصر هم روی برخی از شاخص‌های توسعه اجتماعی تاکید کرده‌اند. پارسونز^۷، اجتماع جامعه ای (۱۹۷۷)؛ کلمن^۸، سرمایه اجتماعی (۱۹۹۴)؛ الکساندر^۹، جامعه مدنی (۱۹۹۰)؛ مورن^{۱۰}، هویت انسانی (۱۹۸۲)؛ بوردیو^{۱۱}، کنش اجتماعی (۱۹۷۷).

^۱ Global Consensus

^۲ Émile Durkheim

^۳ social Discipline

^۴ Modern societies

^۵ Organic Discipline

^۶ Civil society organizations

^۷ Talcott Parsons

^۸ Coleman

^۹ Jeffrey C. Alexander

^{۱۰} Edgar Morin

^{۱۱} Pierre Bourdieu

دارندروف^۱، انسان اجتماعی (۲۰۰۰)؛ هابرماس^۲، گستره همگانی، ارتباطات اجتماعی و عقلانیت ارتباطی (۱۹۹۱ و ۱۹۷۹)؛ گیدنز^۳، هویت شخصی و سرمایه اجتماعی (۱۹۹۱)؛ کرایب^۴، تجربه هویت (۱۹۹۸)؛ جنکینز^۵، هویت اجتماعی (۱۹۹۶)؛ بورک^۶، اعتماد، تعهد و عزت نفس (۱۹۹۹ و ۲۰۰۲) و آرچر^۷، انسان بودن (۲۰۰۱) را مطرح کرده‌اند (آزاد ارمکی، ۱۳۹۲).

موضوع توسعه اجتماعی^۸ در ایران هم از لحاظ برخی از شاخص‌های آن نظیر هویت، باز آفرینی شهری، اوقات فراغت، اعتقاد اجتماعی و غیره مورد توجه قرار گرفته است (حبیبی و شیخ احمدی، ۱۳۹۸). در سال ۱۹۹۵ مفهوم توسعه اجتماعی در بیانیه اولین دستورالعمل کپنهاک، به ویژه در ارتباط با مبارزه با فقر مورد توجه قرار گرفت (پرروزن و همکاران، ۱۳۹۵). این بیانیه مسئولیت اصلی مقابله با فقر را بر عهده دولت‌های ملی قرار می‌دهد ولی بر اجتماع بین‌المللی هم به عنوان ناظر تاکید می‌کند.

مفهوم اجتماعی به معنی اخص کلمه مجموعه انسانها در هر جامعه است. توسعه اجتماعی نیز به معنی بسط و تعریض و تحکیم همین جامعه است. توسعه اجتماعی با این مضمون، کارکرد اصلی جامعه و مکمل توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است (Holden and et al, 2016). امروزه توسعه ملی یا متوازن و همه جانبه در هر جامعه ناظر به فرایندی است که در آن هر چهار بعد حیات اجتماعی همزمان و در ارتباط متقابل با هم مطمح نظر قرار گیرند. البته همانطوری که در دیدگاه‌های نوین امروزی مطرح شده است، در هریک از این ابعاد بین جنبه‌های عینی و ذهنی یا سطوح خرد و کلان تعامل و در هم تنیدگی وجود دارد به طوری که هیچ یک جدای از دیگری نیست (Ciorici and Dantzler, 2019).

در خصوص موضوع این مقاله می‌توان به تحقیق ایزنبرگ و جابارین (۲۰۱۷) که پژوهشی با عنوان " پایداری اجتماعی: یک چهارچوب مفهومی جدید " انجام داده‌اند، اشاره نمود. در پژوهش آنها توسعه پایدار از اشتراک سه عامل پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی بدست می‌آید (Eizenberg and Jabareen, 2017). در تحقیق دیگری، این نویسندگان معتقدند که در خصوص پایداری اجتماعی فقدان مطالعات نظری و تجربی وجود دارد و یکپارچگی در خصوص تعاریف و مفاهیم برای کلمه اجتماع وجود ندارد و مطالعات می‌بایست با هدف پر کردن این شکاف و ارائه یک چهارچوب مفهومی جدید از پایداری اجتماعی صرف نظر از هر رنگ، نژاد، فرهنگ و وضعیت اجتماعی و اقتصادی انجام شود. (Eizenberg and et al, 2020). امروزه آگاهی از نقاط قوت و ضعف مناطق برای دست یابی به توسعه پایدار، نوعی ضرورت جهت ارائه‌ی طرح‌ها و برنامه‌ها محسوب می‌شود (Eizenberg and Jabareen, 2017). در واقع توسعه پایدار دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و نهادی

¹ Ralf Dahrendorf

² Jürgen Habermas

³ Anthony Giddens

⁴ Ian Craib

⁵ Richard Jenkins

⁶ Bork

⁷ Margaret Scotford Archer

⁸ Social Development

کالبدی است که در هر بعد شاخص‌هایی به صورت منتخب با توجه به ادبیات توسعه پایدار و شاخص‌های ارائه شده توسط کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل متحد^۱، در نظر گرفته شده است (Yang and et al, 2017). در این پژوهش قصد بر این است که مولفه اجتماعی توسعه پایدار که ابعادی همچون همبستگی و وفاق اجتماعی، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی و امنیت اجتماعی را در بر می‌گیرد، مورد بررسی قرار گرفته و مدلی برای توسعه اجتماعی شهر زنجان ارائه گردد.

یافته‌های پژوهش

انواع پژوهش‌ها به پژوهش‌های بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی تقسیم می‌شوند (مفیدی، ۱۳۹۹). پژوهش حاضر، پژوهشی توسعه‌ای می‌باشد. پژوهش‌ها را از نظر زمان تحقیق در دو دسته طولی و مقطعی می‌توان طبقه‌بندی نمود که پژوهش حاضر از نوع مقطعی است. پژوهش بر مبنای ماهیت داده‌ها نیز به سه دسته کمی، کیفی و آمیخته تقسیم می‌شوند. در این پژوهش با توجه به هدف و ماهیت پژوهش از روش پژوهش ترکیبی از طریق تلفیق روش‌های کیفی و کمی استفاده شده است. در پژوهش ترکیبی، طرح اکتشافی را از همه برجسته‌تر می‌دانند و بیان می‌کنند که در طرح آمیخته اکتشافی، پژوهشگر درصد زمینه‌یابی درباره موقعیت نامعین بوده و به بررسی فرآیند (شامل یک توالی از فعالیت‌ها) با رویکرد نظریه داده بنیاد می‌پردازد. برای این منظور ابتدا به گردآوری داده‌های کیفی می‌پردازد و سپس داده‌های کمی گردآوری می‌شوند. در این نوع طرح به داده‌های کیفی اهمیت بیشتری داده می‌شود. در این طرح، پژوهشگر ابتدا از لحاظ کیفی موضوع پژوهش را با شرکت‌کنندگان محدود بررسی کرده و سپس بر مبنای یافته‌های کیفی نسبت به ساخت ابزار مورد نظر اقدام می‌نماید. بنابراین، روش تحقیق از نظر هدف، تحقیق اکتشافی است. با توجه به مطالب فوق و از آنجا که در این پژوهش هدف اصلی طراحی الگوی توسعه اجتماعی در محله‌های شهر زنجان می‌باشد؛ به منظور بررسی عمیق و شناخت بیشتر موضوع در این زمینه و همین طور شناخت عوامل مؤثر بر آن‌ها، به منظور جمع‌آوری داده‌ها، علاوه بر استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و مبانی نظری، از مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته برای درک بیشتر استفاده شد. لذا، پژوهش حاضر دارای دو مرحله می‌باشد:

۳/۱. مرحله اول، روش کیفی (شناسایی ابعاد و ساخت الگو): در این مرحله مبانی نظری، مطالعات و پیشینه مرتبط با موضوع بررسی، تحلیل و با رویکردی سیستمی تنظیم و تدوین شد. هدف اصلی این مرحله از پژوهش، بررسی و کاوش مفاهیم و مقوله‌های مرتبط با الگوی توسعه اجتماعی در محله‌های شهر زنجان بود. بنابراین در این مرحله ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های الگوی توسعه اجتماعی در محله‌های شهر زنجان، از طریق مصاحبه‌های عمیق و اکتشافی به صورت انفرادی با خبرگان علمی که به صورت هدفمند انتخاب شدند، داده‌های کیفی لازم جمع‌آوری و با استفاده از روش نظریه داده بنیاد به مثابه تکنیکی پژوهشی، ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مورد نظر شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفتند. سپس بر اساس این ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌ها، الگوی توسعه اجتماعی در محله‌های شهر زنجان ارائه شد.

¹ United Nations Commission on Sustainable Development

۳/۲. مرحله دوم، روش کمی (اعتبارسنجی الگو): در این مرحله ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌هایی که در مرحله‌ی کیفی به دست آمدند، در معرض قضاوت جامعه‌ی آماری ذینفعان قرار داده شد و اهمیت آن‌ها از طریق بار عاملی به صورت کمی اعتبارسنجی شد.

جامعه آماری

جامعه آماری در این مطالعه، شامل جامعه آماری بخش کیفی و بخش کمی می‌باشد. جامعه آماری در بخش کیفی پژوهش، خبرگان جامعه علمی و متخصصان دانشگاهی در رشته‌های جامعه‌شناسی، مدیریت استراتژیک، مدیریت دولتی، مدیریت شهری، معماری و برنامه‌ریزی شهری بودند که از سوابق اجرایی در سطوح تصمیم‌گیری برخوردار بوده و به اصطلاح خبرگان آگاه نام دارند. این گروه ۱۲ نفره از دانشگاه‌های مختلف کشور بر اساس نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب و فرآیند مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته با آنها تا زمان اشباع نظری انجام شد.

جامعه آماری در بخش کمی پژوهش، شامل افراد ساکن در محله‌های شهر زنجان بود. تعداد جامعه آماری بر اساس مستندات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۷ برابر با ۴۳۰۸۷۱ نفر بود. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و بصورت هدفمند محله‌های ۲۵ گانه انتخاب شدند. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب گردیده و پرسشنامه در محله‌های منتخب شهر زنجان در بین افراد ساکن در این محله‌ها توزیع گردید. فرآیند تعیین نمونه‌ها و محله‌ها به گونه‌ای بود که ابتدا نواحی سه گانه شهر زنجان در نظر گرفته شد و محله‌های نواحی که جمعیت کمتر از ۵۰۰۰ نفر را دارا بودند حذف گردیده و مابقی نواحی به عنوان نقاطی که باید تجزیه و تحلیل می‌شدند، به شرح جدول (۱) انتخاب گردیدند.

جدول ۱: تعیین توزیع حجم نمونه به محله‌های منتخب

معیارها	نواحی		
	ناحیه سه	ناحیه دو	ناحیه یک
تعداد محله‌ها	۳۷ محله	۲۵ محله	۳۷ محله
جمعیت محله‌ها (نفر)	۱۴۸،۱۹۲	۱۰۲،۰۱۰	۱۸۰،۶۶۹
حذف محله‌های کمتر از ۵۰۰۰ نفر جمعیت	۹ محله	۶ محله	۱۰ محله
توزیع حجم نمونه به محله‌های منتخب (نفر)	۱۳۶	۹۷	۱۵۱
جمع پرسشنامه‌ها	۳۸۴		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

ویژگی‌های افرادی که در محلات حضور داشته و پرسشنامه بین آنها توزیع شده و به سئوالات پرسشنامه پاسخ داده‌اند عبارتست از: ریش‌سفیدان و بزرگان جامعه محلی (جامعه هدف)، گروه‌های خودیار، افراد داوطلب، افراد محبوب جامعه، گروه‌های ویژه. در نهایت سهم هر یک از محله‌های ۲۵ گانه که پرسشنامه به تعداد ۳۸۴ نفر در بین آنها به تناسب جمعیت موجود در محله‌ها، توزیع گردید بصورت جدول (۲) می‌باشد.

جدول ۲: توزیع نمونه‌ها در محله‌های ۲۵ گانه

ردیف	نام محله	تعداد افراد	ردیف	نام محله	تعداد افراد
۱	کوی خرداد	۵	۱۴	انصاریه	۱۴
۲	شهرک امیرکبیر	۶	۱۵	کوی پونک	۷۲
۳	زیبا شهر	۷	۱۶	گلشهر	۳۰
۴	کوی گلستان اندیشه	۷	۱۷	محله دباغها	۸

۵	کوی پائین کوه	۱۱	۱۸	محلۀ گوئیہ	۱۰
۶	شهرک کارمندان	۳۵	۱۹	محلۀ مسجد شهدا	۱۱
۷	فرودگاه	۱۱	۲۰	کوچہ مشکئی	۱۱
۸	کوی فرهنگ	۱۷	۲۱	اعتمادیہ	۱۱
۹	اسلام آباد	۲۱	۲۲	سعدی شمالی	۱۲
۱۰	کوی الہیہ	۳۸	۳۳	امجدیہ	۲۴
۱۱	فاتح	۷	۲۴	ترانس	۱۷
۱۲	سرچنگلاری	۸	۲۵	بی سیم	۳۱
۱۳	کوی بہارستان	۱۳		پرسشنامہ‌های توزیع شدہ	۳۸۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

استراوس و کوربین کدگذاری باز را اینگونه توصیف می‌کنند "بخشی از تحلیل که مشخصاً به نامگذاری و دسته‌بندی پدیده از طریق بررسی دقیق داده‌ها مربوط می‌شود" (Strauss and Corbin, 1998). به عبارت بهتر در این نوع کدگذاری مفاهیم درون مصاحبه‌ها و اسناد و مدارک بر اساس ارتباط با موضوعات مشابه طبقه‌بندی می‌شوند. نتیجه این مرحله، تقطیر و خلاصه کردن انبوه اطلاعات کسب شده از مصاحبه‌ها و اسناد به درون مفاهیم و دسته‌بندی‌هایی است که در این سوالات مشابه هستند. در روش کدگذاری نظری، دو گرایش برای تحلیل داده‌ها وجود دارد. برخی از پژوهشگران به تحلیل جز به جز می‌پردازند. یعنی متون و داده‌ها را خط به خط و کلمه به کلمه مورد تحلیل قرار می‌دهند. برخی نیز به دلیل وقت گیر بودن این روش تنها نکات و مضامین کلیدی را کدگذاری می‌کنند.

پس از انجام مصاحبه‌ها و پیاده نمودن آن‌ها، با برش زدن متن مصاحبه‌ها، بر اساس روش داده بنیاد، فرآیند کدگذاری باز انجام شد. در این مطالعه ۵۲ کد باز مطابق جدول (۳) شناسایی شد. پس از کدگذاری باز، به منظور مفهوم‌پردازی، مقوله‌بندی و دسته‌بندی آن‌ها در مقوله‌ها، تحلیل داده‌ها با استفاده از روش کدگذاری محوری انجام شد. هدف از کدگذاری محوری ایجاد رابطه بین مقوله‌های تولید شده (در مرحله کدگذاری باز) است. این عمل معمولاً بر اساس الگوی پارادیمی انجام می‌شود و به نظریه‌پرداز کمک می‌کند تا فرآیند نظریه پردازی را به سهولت انجام دهد. اساس ارتباطدهی در کدگذاری محوری بر بسط و گسترش یکی از مقوله‌ها قرار دارد. دسته‌بندی اصلی (مانند ایده یا رویداد محوری) بعنوان پدیده تعریف می‌شود و سایر دسته‌بندی‌ها با این دسته‌بندی اصلی مرتبط می‌شوند. شرایط علی موارد و رویدادهایی هستند که منجر به ایجاد و توسعه پدیده می‌گردند. زمینه به مجموعه‌ای ویژه از شرایط، و شرایط مداخله گر به مجموعه گسترده تری از شرایط اشاره دارند که پدیده در آن قرار دارد. راهبردهای کنش یا تقابل، به اقدامات و پاسخ‌هایی اشاره می‌کنند که بعنوان نتیجه پدیده رخ می‌دهند و درنهایت ستاده‌های -خواسته یا ناخواسته - این اقدامات و پاسخها به پیامدها اشاره دارند. در این مطالعه ۱۹ کد محوری شامل مالکیت بر محیط شهری، برابری فضای اجتماعی، عدالت اجتماعی، عدالت فرهنگی، عدالت اقتصادی، کیفیت مسکونی، کیفیت مذهبی، کیفیت تجاری، کیفیت سرگرمی و تفریح، کیفیت حمل و نقل عمومی، کیفیت آموزش، کیفیت دسترسی، کیفیت محیط و بهداشت عمومی، امنیت عینی، امنیت ذهنی (احساس امنیت)، نوسازی، حس تعلق، اعتماد اجتماعی و میل به تغییر شناسایی شد.

در آخرین مرحله روش داده بنیاد، کدگذاری انتخابی انجام شد. کدگذاری انتخابی عبارت است از فرآیند انتخاب، دسته‌بندی اصلی، مرتبط کردن نظام‌مند آن با دیگر دسته‌بندی‌ها، تأیید اعتبار این روابط، و تکمیل دسته‌بندی‌هایی که نیاز به اصلاح و توسعه بیشتری دارند. کدگذاری انتخابی بر اساس نتایج کدگذاری باز و کدگذاری محوری، مرحله اصلی نظریه پردازی است. به این ترتیب که مقوله محوری را به شکل نظام مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند، اصلاح می‌کند. بنابراین، بر اساس این کدگذاری انتخابی مولفه‌ها و شاخص‌های مدل توسعه اجتماعی به ترتیب زیر به دست آمد. در این مطالعه ۵ کد انتخابی شامل همبستگی و وفاق اجتماعی، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی و اخلاق توسعه اجتماعی شناسایی گردید. در جدول (۳)، کدهای باز، محوری و انتخابی استخراج شده از ۱۲ مصاحبه انجام شده به منظور طراحی الگوی توسعه اجتماعی ارائه شده است.

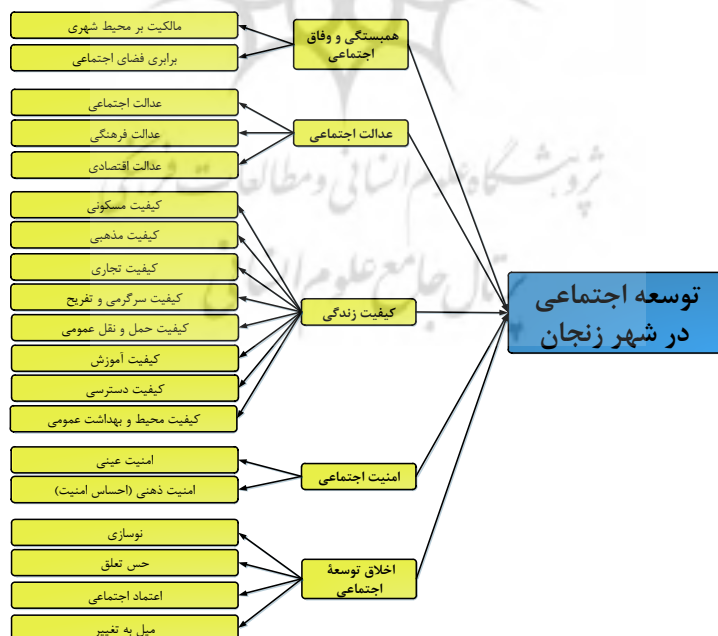
جدول ۳: ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های استخراج شده از روش داده بنیاد

کد انتخابی (بعد)	کد محوری (مولفه)	کد باز (شاخص)				
همبستگی و وفاق اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> • مالکیت بر محیط شهری • برابری فضای اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> • مسئولیت در حفظ محیط شهری • نگرش به شهر مانند خانه ی خود • خانواده گرایی • شرکت در تصمیم‌گیری‌های محله ای (تعداد و مدت حضور) • شرکت در تشکلهای غیر دولتی • عضویت در مراکز خیریه مردمی • عضویت در نهادهای مدنی و مردمی • کمک به آسیب‌دیدگان 				
		عدالت اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> • عدالت اجتماعی • عدالت فرهنگی • عدالت اقتصادی 	<ul style="list-style-type: none"> • میزان دستیابی محله‌ها به اطلاعات • میزان دستیابی محله‌ها به رسانه • استفاده از کانال‌های مجازی • میزان دستیابی محله‌ها به اینترنت • بودجه اختصاصی به محله • اختصاص جایی برای خانه سالمندان و سالخوردگان • ایستگاه اتوبوس • ایستگاه‌های مطالعه کتاب • وضعیت فقر • نرخ بیکاری • استفاده از پارانه دولتی 		
				کیفیت زندگی	<ul style="list-style-type: none"> • کیفیت مسکونی • کیفیت مذهبی • کیفیت تجاری • کیفیت سرگرمی و تفریح • کیفیت حمل و نقل عمومی • کیفیت آموزش • کیفیت دسترسی • کیفیت محیط و بهداشت عمومی 	<ul style="list-style-type: none"> • سال ساخت بنا • استفاده از رنگ، نور پردازی و گلکاری در بنا • وجود مسجد و هیئات مذهبی • وجود مغازه‌ها و فروشگاه‌های بزرگ • تعداد کتابخانه • تعداد مراکز ورزشی • تعداد پارکها و فضای سبز • تعداد پارکینگ‌های عمومی • تعداد آتش نشانی • تعداد مدرسه ابتدایی و مهد کودک • نسبت معلم به شاگرد • نسبت مردان به زنان پاسواد

<ul style="list-style-type: none"> • وضعیت کوچه و خیابان • امکانات بهداشتی • تعداد بیمارستان و درمانگاه 		
<ul style="list-style-type: none"> • پاسگاه انتظامی • تعداد خودکشی • تعداد نزاع‌های دسته جمعی (خانوادگی یا قومی) • درصد موالید • میزان اعتیاد • احساس امنیت جانی • احساس امنیت مالی 	<p>امنیت عینی</p> <p>امنیت ذهنی (احساس امنیت)</p>	امنیت اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> • نیاز به پیشرفت • رضایت از زندگی • رضایت از محیط • عدم ترجیح منافع فردی به منافع جمعی • تلاش برای حل مشکلات مردم • فرهنگ ریسک پذیری • فرهنگ نظم • رضایت از جامعه • فرهنگ تأثیرگذاری • اعتقاد به علم • فرهنگ کار 	<p>نوسازی</p> <p>حس تعلق</p> <p>اعتماد اجتماعی</p> <p>میل به تغییر</p>	اخلاق توسعه اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بنابراین، مدل مفهومی توسعه اجتماعی تحقیق برگرفته شده از کلدگاری انتخابی و محوری با در نظر گرفتن قالب تئوری داده بنیاد به شکل (۱) ارائه می‌گردد:

شکل ۱: مدل مفهومی توسعه اجتماعی در شهر زنجان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

پس از طراحی الگو، به منظور اعتبارسنجی الگوی توسعه اجتماعی در شهر زنجان، فرضیه‌سازی شد و از مدلسازی معادلات ساختاری استفاده گردید که فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر می‌باشند:

- فرضیه اول: همبستگی و وفاق اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیرگذار است.
- فرضیه دوم: عدالت اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیرگذار است.
- فرضیه سوم: کیفیت زندگی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیرگذار است.
- فرضیه چهارم: امنیت اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیرگذار است.
- فرضیه پنجم: اخلاق توسعه اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیرگذار است.

آزمون کولموگروف-اسمیرنف

این آزمون به عنوان یک آزمون تطابق توزیع برای داده‌های کمی است. در صورتی که محقق نمونه‌ای از اندازه‌های کمی در اختیار دارد و می‌خواهد تعیین کند که آیا این نمونه از جامعه‌ای با توزیع نرمال بدست آمده است یا خیر، از این آزمون استفاده می‌کند (طیبی و همکاران، ۱۳۹۸). در پژوهش حاضر، برای بررسی نرمال بودن داده‌های متغیر وابسته، از آزمون کولموگروف-اسمیرنف استفاده شد. لذا فرض صفر و برهان به فرم زیر ارائه می‌گردند: فرض صفر، توزیع داده‌ها، نرمال است. فرض برهان، توزیع داده‌ها نرمال نیست. خروجی حاصل از نرم افزار آماری در خصوص نرمال بودن توزیع متغیرهای همبستگی و وفاق اجتماعی، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی، اخلاق توسعه اجتماعی و توسعه اجتماعی نشان می‌دهد که در سطح معناداری ۵ درصد، فرض صفر پذیرفته شده و داده‌ها از توزیع نرمالی برخوردار می‌باشند.

جدول ۴. نتیجه آزمون کولموگروف-اسمیرنف

متغیر	نماد	مقدار آزمون	سطح معناداری
همبستگی و وفاق اجتماعی	SSH Social solidarity and harmony	۰/۱۰۷	۰/۳۵۶
عدالت اجتماعی	SJ Social justice	۰/۰۷۸	۰/۱۲۱
کیفیت زندگی	QL Quality of life	۰/۰۷۶	۰/۲۳۲
امنیت اجتماعی	SS Social Security	۰/۱۱۷	۰/۳۰۲
اخلاق توسعه اجتماعی	ESD Ethics of social development	۰/۰۸۸	۰/۱۰۱
توسعه اجتماعی	SD Social development	۰/۰۷۸	۰/۱۲۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

آزمون مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش به منظور آزمون مدل مفهومی پژوهش، با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS و در دو مرحله کلی شامل «بررسی برازش مدل» و «آزمون فرضیه‌ها» صورت می‌پذیرد. بررسی برازش مدل نیز خود دارای سه مرحله است: در مرحله اول، مدل اندازه‌گیری از طریق تحلیل‌های روایی و پایایی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مرحله دوم، مدل ساختاری به وسیله‌ی برآورد مسیر بین متغیرها بررسی می‌شود. در مرحله سوم نیز برازش کلی مدل مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت چنانچه مدل از برازش کلی مناسبی در سه مرحله‌ی فوق برخوردار بود، آن‌گاه می‌توان به بررسی فرضیات پژوهش پرداخت. مراحل آزمون فرضیات با روش مدلسازی معادلات ساختاری (SEM) با استفاده از نرم افزار Smart PLS در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۵: مراحل آزمون فرضیات با روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با استفاده از نرم افزار Smart PLS

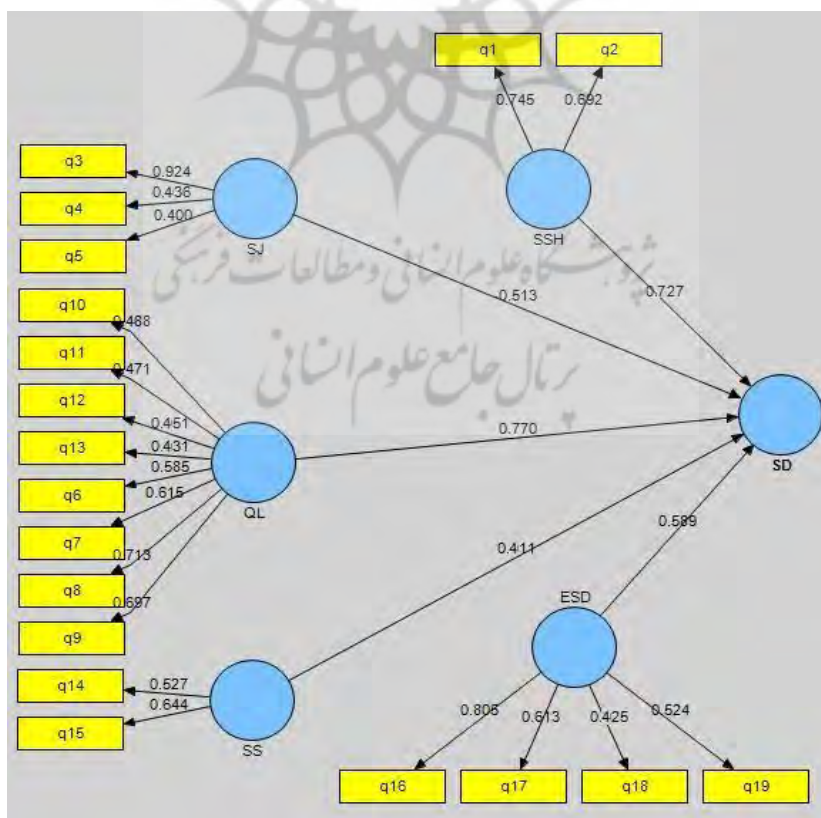
مرحله	ارزیابی	معیار
مدل‌های اندازه‌گیری	پایایی شاخص‌ها: ضرایب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی	معیار AVE: روایی همگرا
		روایی واگرا: بارعاملی متقابل، فورنل و لاکر
		ضرایب معناداری (مقادیر T-values)
بررسی برازش مدل	مدل ساختاری	معیار R ²
		معیار Q ²
		معیار GOF
آزمون فرضیه‌ها	-	بررسی ضرایب معناداری (مقادیر T-values) مربوط به فرضیه‌ها

منبع: (غیاثوند، ۱۳۹۷)

ارزیابی مدل اندازه‌گیری

ضرایب بار عاملی: ابتدا مدل تحقیق بر اساس ضرایب بارهای عاملی مورد آزمون قرار می‌گیرد. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف‌نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰/۳ تا ۰/۶ قابل قبول است و اگر بزرگتر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است.

(Jasra, Holmes & Stephens, 2005). مدل معادلات ساختاری مدل پژوهش در حالت تخمین استاندارد بار عاملی در شکل (۲) رسم شده است. نتایج حاصل از آزمون نشان داد که تمامی بارهای عاملی شاخص‌ها بالای ۰/۴ می‌باشند و بارعاملی شاخص‌ها، مطلوب است.

شکل ۲: مدل معادلات ساختاری مدل پژوهش در حالت تخمین استاندارد بار عاملی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

ضریب آلفای کرونباخ: ضریب آلفای کرونباخ توسط کرونباخ ابداع شده و یکی از متداول‌ترین روش‌های اندازه‌گیری اعتمادپذیری و یا پایایی پرسش‌نامه‌هاست. منظور از اعتبار یا پایایی پرسش‌نامه این است که اگر صفت‌های مورد سنجش با همان وسیله و تحت شرایط مشابه و در زمانهای مختلف مجدداً اندازه‌گیری شوند، نتایج تقریباً یکسان حاصله شود. در این پژوهش، با استفاده از نرم افزار Smart PLS میزان آلفای کرونباخ برای متغیرهای عوامل فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی، عوامل اجتماعی، عوامل آموزشی، عوامل جمعیت‌شناسی و آموزش کار آفرینی محاسبه شد و در جدول (۶) گزارش شده است. همان‌طور که اشاره شد، هر چه میزان این ضریب به عدد یک نزدیک‌تر باشد، مناسب‌تر است. در این پژوهش مقدار پایایی پرسش‌نامه در مورد متغیرهای مستقل و وابسته در سطح بسیار قابل قبولی به دست آمده است.

پایایی ترکیبی: معیار پایایی ترکیبی، معیاری مدرن‌تر نسبت به آلفای کرونباخ است که پایایی متغیرها را نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی شاخص‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌کند. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی برای هر متغیر بیشتر از ۰/۷ باشد، نشان از پایداری درونی مناسب مدل دارد. پایایی ترکیبی هر یک از متغیرهای تحقیق به شرح جدول (۶) است. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، همه متغیرها دارای پایایی ترکیبی ۰/۷ به بالا هستند و بنابراین از لحاظ پایایی ترکیبی نیز، مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد.

روایی همگرایی: به منظور بررسی روایی همگرایی مدل از میانگین واریانس استخراج شده^۱ (AVE) استفاده شد. این معیار، میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هرچه این همبستگی بیشتر باشد، برازش مدل نیز بیشتر است. این شاخص در متغیرهای مکنون با مدل انعکاسی کاربرد داشته و در مدل‌های ترکیبی فاقد کاربرد است (Browne & Cudeck, 1989). فورنل و لارکر^۲ (۱۹۸۱) معیار AVE را برای سنجش روایی همگرایی معرفی کرده و اظهار داشتند که مقدار بحرانی این معیار عدد ۰/۵ است؛ بدین معنی که مقدار AVE بالای ۰/۵ روایی همگرایی قابل قبول را نشان می‌دهد (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). مقادیر این معیار برای مدل تحقیق به شرح جدول (۶) است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقدار AVE همه متغیرها بیشتر از ۰/۵ است و این مورد به معنی تأیید روایی همگرایی مدل است.

جدول ۶: مقادیر ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و AVE

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
همبستگی و وفاق اجتماعی	۰/۸۹۴	۰/۹۴۴	۰/۸۰۹
عدالت اجتماعی	۰/۹۴۵	۰/۸۸۱	۰/۶۴۹
کیفیت زندگی	۰/۹۱۸	۰/۹۴۲	۰/۸۰۶
امنیت اجتماعی	۰/۷۵۵	۰/۸۶۸	۰/۶۹۰
اخلاق توسعه اجتماعی	۰/۸۱۷	۰/۷۶۵	۰/۵۲۴
توسعه اجتماعی	۰/۷۷۲	۰/۸۴۹	۰/۵۲۹

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

^۱ Average Variance Extracted

^۲ Fornell & Larcker

روایی واگرایی: به منظور بررسی روایی واگرایی مدل از معیار فورنل و لارکر استفاده شده است. این معیار، میزان رابطه‌ی یک متغیر با شاخص‌هایش در مقایسه‌ی رابطه‌ی آن متغیر با سایر متغیرها را مشخص می‌کند؛ به طوری که روایی واگرایی قابل قبول حاکی از آن است که یک متغیر، تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارد تا با متغیرهای دیگر. فورنل و لارکر بیان می‌کنند که روایی واگرایی وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر متغیر بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن متغیر و سایر متغیرها باشد. در نرم‌افزار Smart PLS، بررسی این امر به وسیله‌ی یک ماتریس صورت می‌پذیرد که خانه‌های این ماتریس حاوی مقادیر ضرایب همبستگی بین متغیرها و جذر مقادیر AVE مربوط به هر متغیر است. در جدول زیر، این ماتریس که مربوط به متغیرهاست نشان داده شده است. مدل در صورتی روایی واگرایی قابل قبولی دارد که اعداد مندرج در قطر اصلی ماتریس از مقادیر زیرین آن بیشتر باشد. همان‌طور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود، همه‌ی اعداد قطر اصلی از اعداد ستون زیرین خود بیشتر هستند که این مورد به معنی روایی واگرایی (افتراقی) قابل قبول مدل است.

جدول ۷: روایی واگرایی مدل

همبستگی و وفاق اجتماعی	عدالت اجتماعی	کیفیت زندگی	امنیت اجتماعی	اخلاق توسعه اجتماعی	توسعه اجتماعی
۰/۹۰۰	-	-	-	-	-
۰/۰۶۶	۰/۸۳۰	-	-	-	-
۰/۳۳۶	۰/۰۵۷	۰/۸۰۵	-	-	-
۰/۱۸۸	۰/۴۰۳	۰/۳۴۵	۰/۷۲۸	-	-
۰/۳۰۷	۰/۰۹۳	۰/۴۲۲	۰/۵۸۸	۰/۷۱۵	-
۰/۰۵۷	۰/۷۶۷	۰/۰۹۲	۰/۱۷۹	۰/۱۳۸	۰/۸۲۶

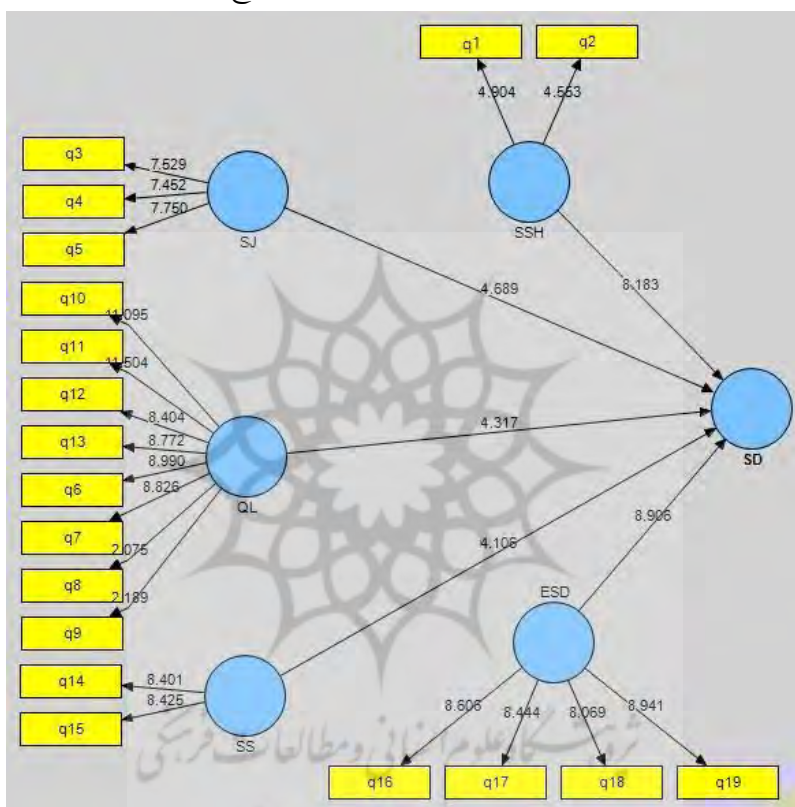
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

ارزیابی مدل ساختاری

مدل ساختاری یا مدل بیرونی نشان دهنده‌ی روابط میان متغیرهای پنهان (مکنون) مدل می‌باشد. در واقع در این بخش، به سوالات (شاخص‌ها) توجه نمی‌شود و تنها متغیرهای پنهان همراه با روابط میان آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ارزیابی مدل ساختاری از چند معیار استفاده می‌شود که در ذیل به هر کدام از آن‌ها پرداخته شده است. اعداد معناداری t (T-values): ابتدایی‌ترین معیار سنجش رابطه‌ی بین متغیرها در مدل، اعداد معناداری t است. در صورتی که مقدار این اعداد از ۱/۹۶ بیشتر باشد، نشان از صحت رابطه‌ی بین متغیرها و در نتیجه تأیید آن رابطه یا رابطه‌ها در سطح اطمینان ۹۵٪ است. شکل (۳) نتایج آزمون مدل مفهومی پژوهش را در حالت معنی‌داری ضرایب t به‌تصویر کشیده است. مقادیر محاسبه شده بر روی پیکان‌ها، نشان دهنده‌ی مقدار اعداد معناداری t می‌باشد. نتایج T-value گزارش شده در شکل فوق، همگی از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در سطح معناری ۹۵ درصد، کلیه معیار R^2 معیار R^2 نشان دهنده‌ی تأثیری است که یک متغیر مستقل بر یک متغیر وابسته می‌گذارد. معیار R^2 تنها برای متغیر وابسته‌ی مدل محاسبه می‌شود و در مورد متغیر مستقل، مقدار این معیار صفر است. هرچه مقدار R^2 مربوط به متغیر وابسته‌ی مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. چین^۱ (۱۹۹۸)، سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳، و ۰/۶۷ را به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 معرفی می‌کند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳). اگر

^۱ Chin

ساختارهای یک مدل مسیری داخلی معین، یک متغیر مکنون درون‌زا (متغیر وابسته) را با تعداد معدودی (یک یا دو) متغیر مکنون برون‌زا شرح دهد، R^2 در سطح متوسط قابل پذیرش می‌باشد، اما اگر متغیر مکنون درون‌زا متکی به چند متغیر مکنون برون‌زا باشد، متغیر R^2 حداقل باید در سطح قابل توجه قرار داشته باشد. جدول (۸)، مقدار R^2 متغیر وابسته تحقیق را نشان می‌دهد که از شکل (۲) استخراج شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقادیر R^2 توسعه اجتماعی ۰/۹۹۷ می‌باشد که طبق دسته‌بندی چین (۱۹۹۸)، دارای مقدار R^2 قوی است. سوالات برای مدل معادلات ساختاری مد نظر قرار می‌گیرد و نیازی به حذف هیچ یک از سوالات از مدل نیست.

شکل ۳: مدل معادلات ساختاری مدل تحقیق در حالت ضرایب معناداری آماره t

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

معیار Q^2 : روش دیگر برای ارزیابی مدل ساختاری، بررسی توانایی مدل در پیش‌بینی کردن است. معیار غالب برای رابطه پیش بین شاخص Q^2 است. این معیار که توسط استون و گیزر^۱ (۱۹۷۵) معرفی شد، قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد. این معیار که معمولاً با استفاده از شیوه‌ی BF سنجیده می‌شود، ادعا می‌کند که مدل باید بتواند یک پیش‌بینی از معرف‌های متغیر مکنون درون‌زا ارائه دهد. باید توجه کرد که شیوه‌ی BF فقط برای متغیر مکنون درون‌زایی به کار می‌رود که به صورت مدل اندازه‌گیری انعکاسی عملیاتی شده است. بر این اساس در صورتی که مقدار Q^2 در مورد یک متغیر وابسته صفر یا کمتر از صفر شود، نشان از آن دارد که روابط بین متغیرهای دیگر مدل و آن متغیر وابسته به خوبی تعیین نشده است. به عبارتی اگر این مقدار برای یک متغیر مکنون درون‌زای معین بیشتر از

¹ Stone & Geisser

² Blindfolding

صفر باشد، متغیرهای مستقل آن‌ها ارتباط پیش‌بین دارند. در مورد شدت قدرت پیش‌بینی مدل، سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ تعیین شده است که به ترتیب نشان دهنده قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی مدل در قبال آن متغیر است. با توجه به مقدار Q^2 به دست آمده برای متغیر وابسته‌ی مدل که در جدول (۸) نشان داده شده، مشخص است که قدرت پیش‌بینی مدل برای متغیر وابسته در سطح قوی قرار دارد.

جدول ۸: مقدار R^2 و Q^2 متغیر وابسته‌ی مدل

متغیر وابسته	مقدار R^2	مقدار Q^2
توسعه اجتماعی	۰/۹۹۷	۰/۵۴۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

ارزیابی مدل کلی

مدل کلی شامل هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری می‌شود و با تأیید برازش آن، بررسی برازش در یک مدل کامل می‌شود. برای برازش کلی مدل تنها یک معیار به عنوان GoF ^۱ (شاخص نیکویی برازش) مورد استفاده قرار می‌گیرد. با توجه به این که این شاخص تا حدی به متوسط اشتراکی (Commonality) وابسته است، پس از این شاخص نیز به لحاظ مفهومی، زمانی می‌توان استفاده نمود که مدل اندازه‌گیری از نوع انعکاسی باشد (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). این معیار توسط تنهاوس و همکاران^۲ (۲۰۰۵) ابداع گردید و طبق فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$GoF = \sqrt{(Communalities) \times \overline{R^2}} \quad (۱)$$

به طوری که $Communalities$ از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای مستقل و وابسته‌ی مدل به دست می‌آید و نشان می‌دهد که چه مقدار از تغییرپذیری شاخص‌ها (سوالات) توسط متغیر مرتبط با خود تبیین می‌شود (Tenenhaus and et al, 2005). $\overline{R^2}$ نیز میانگین مقادیر R^2 متغیر وابسته‌ی مدل است. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. به این معنی که در صورت محاسبه‌ی مقدار ۰/۰۱ و نزدیک به آن برای GOF یک مدل، می‌توان نتیجه گرفت که برازش کلی آن مدل در حد ضعیفی است و باید به اصلاح روابط بین سازه‌های مدل پرداخت. برای مقادیر ۰/۲۵ و ۰/۳۶ برازش کلی مدل در سطح قابل قبول قرار دارد (وتزلس و همکاران^۳، ۲۰۰۹). با توجه به توضیحات داده شده، مقادیر اشتراکی (Commuality) و R^2 متغیر وابسته‌ی مدل و نیز میانگین این دو معیار به صورت جدول (۹) ارائه می‌گردد.

جدول ۹: مقادیر اشتراکی و R^2 متغیرهای وابسته‌ی مدل

متغیر	مقادیر اشتراکی R^2
همبستگی و وفاق اجتماعی	۰/۸۰۹
عدالت اجتماعی	۰/۶۹۰
کیفیت زندگی	۰/۶۴۹
امنیت اجتماعی	۰/۵۱۴
اخلاق توسعه اجتماعی	۰/۵۲۹
توسعه اجتماعی	۰/۵۱۲
میانگین	۰/۶۱۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

^۱ Goodness of Fit

^۲ Tenenhaus et al

^۳ Wetzels et al

با توجه به جدول بالا، مقدار GoF به صورت زیر قابل محاسبه است:

$$GoF = \sqrt{(Communalities \times R^2)} = \sqrt{0.617 \times 0.997} = 0.784 \quad (2)$$

مقدار GOF برای مدل کالای بادوام این پژوهش برابر با ۰/۷۸۴ محاسبه شده که نشان از برازش کلی قوی و بسیار مناسب مدل دارد. با توجه به برازش قوی مدل کلی، حال می‌توان به بررسی فرضیات تحقیق پرداخت.

بررسی فرضیات پژوهش

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در روش PLS، پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، ساختاری و مدل کلی، با بررسی ضرایب معناداری T هریک از مسیرها و نیز ضرایب استاندارد شده بار عاملی مربوط به مسیرها فرضیه‌های تحقیق آزموده می‌شوند. در صورتی که مقدار ضریب معناداری هریک از مسیرها بیش از ۱/۹۶ باشد، مسیر مربوطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار و فرضیه مرتبط با آن تأیید می‌شود. نتایج مربوط به مقادیر بار عاملی (شکل ۲) و ضریب معناداری (شکل ۳) مدل مفهومی پژوهش در جدول (۱۰) ارائه شده است.

جدول ۱۰: مقادیر بار عاملی (شکل ۲) و ضریب معناداری (شکل ۳) مدل مفهومی پژوهش

ردیف	متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	بار عاملی	ضریب معناداری	جهت رابطه	نتیجه
۱	همبستگی و وفاق اجتماعی		۰/۷۲۷	۸/۱۸۳	+	پذیرفته می‌شود
۲	عدالت اجتماعی		۰/۵۱۳	۴/۹۸۹	+	پذیرفته می‌شود
۳	کیفیت زندگی	توسعه اجتماعی در شهر زنجان	۰/۷۷۰	۴/۳۱۷	+	پذیرفته می‌شود
۴	امنیت اجتماعی		۰/۴۱۱	۴/۱۰۶	+	پذیرفته می‌شود
۵	اخلاق توسعه اجتماعی		۰/۵۸۹	۸/۹۰۶	+	پذیرفته می‌شود

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

فرضیه اول: تأثیرگذاری همبستگی و وفاق اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان که طبق مدل مفهومی به دست آمده است و با توجه به مقدار آماره $t = 8/183$ که بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشد بنابراین فرضیه مورد نظر پذیرفته می‌شود.

فرضیه دوم: تأثیرگذاری عدالت اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان که طبق مدل مفهومی به دست آمده است و با توجه به مقدار آماره $t = 4/989$ که بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشد بنابراین فرضیه مورد نظر پذیرفته می‌شود.

فرضیه سوم: تأثیرگذاری کیفیت زندگی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان که طبق مدل مفهومی به دست آمده است و با توجه به مقدار آماره $t = 4/317$ که بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشد بنابراین فرضیه مورد نظر پذیرفته می‌شود.

فرضیه چهارم: تأثیرگذاری امنیت اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان که طبق مدل مفهومی به دست آمده است و با توجه به مقدار آماره $t = 4/106$ که بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشد بنابراین فرضیه مورد نظر پذیرفته می‌شود.

فرضیه پنجم: تأثیرگذاری اخلاق توسعه اجتماعی بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان که طبق مدل مفهومی به دست آمده است و با توجه به مقدار آماره $t = 8/906$ که بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشد بنابراین فرضیه مورد نظر پذیرفته می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به منظور ارائه مدل بومی توسعه اجتماعی، پژوهش حاضر در دو فاز اجرایی پیش رفت. بدین ترتیب که در فاز اول؛ ضمن بررسی مدل‌های توسعه اجتماعی و مطالعات صورت گرفته به مصاحبه با خبرگان آگاه و استخراج عوامل و

شاخص‌های مدل توسعه اجتماعی پرداخته شد که این شاخص‌ها از منظر خبرگان نیز مورد مطالعه قرار گرفت. در فاز دوم پژوهش، مدل طراحی شده تحقیق در محلات منتخب شهر زنجان مورد آزمون قرار گرفت. بنابراین نتایج تحقیق در دو مرحله زیر ارائه شده است:

نتایج حاصل از فاز اول پژوهش:

بعد از انجام مطالعات و پیشینه مرتبط با موضوع تحلیل‌های سیستمی انجام شده و مفاهیم و مقوله‌های مرتبط با الگوی توسعه اجتماعی مورد واکاوی قرار گرفت و ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های الگوی توسعه اجتماعی در ایران از طریق مصاحبه‌های عمیق و اکتشافی به صورت انفرادی با خبرگان علمی که به صورت هدفمند انتخاب شده بودند، با استفاده از روش نظریه داده بنیاد شناسایی و تعیین گردیدند. سپس بر اساس این ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌ها، الگوی توسعه اجتماعی در محله‌های شهر زنجان ارائه شد. در نهایت پنج بعد، ۱۹ مولفه و ۵۲ شاخص برای مدل توسعه اجتماعی مشخص گردید که بُعد همبستگی و وفاق اجتماعی، شامل مالکیت بر محیط شهری و برابری فضای اجتماعی که شاخص‌های آن مسئولیت در حفظ محیط شهری، نگرش به شهر مانند خانه‌ی خود، خانواده گرایی، شرکت در تصمیم‌گیری‌های محله‌ای (تعداد و مدت حضور)، شرکت در تشکلهای غیر دولتی، عضویت در مراکز خیریه مردمی، عضویت در نهادهای مدنی و مردمی و کمک به آسیب‌دیدگان بدست آمد. بُعد عدالت اجتماعی شامل عدالت اجتماعی، عدالت فرهنگی و عدالت اقتصادی که شاخص‌های آن میزان دستیابی محله‌ها به اطلاعات، میزان دستیابی محله‌ها به رسانه، استفاده از کانال‌های مجازی، میزان دستیابی محله‌ها به اینترنت، بودجه اختصاصی به محله، اختصاص جایی برای خانه سالمندان و سالخوردگان، ایستگاه اتوبوس، ایستگاه‌های مطالعه کتاب، وضعیت فقر، نرخ بیکاری، استفاده از یارانه دولتی تعیین گردید. بُعد کیفیت زندگی شامل کیفیت مسکونی، کیفیت مذهبی، کیفیت تجاری، کیفیت سرگرمی و تفریح، کیفیت حمل و نقل عمومی، کیفیت آموزش، کیفیت دسترسی، کیفیت محیط و بهداشت عمومی که شاخص‌های آن سال ساخت بنا، استفاده از رنگ، نور پردازی و گلکاری در بنا، وجود مسجد و هیئات مذهبی، وجود مغازه‌ها و فروشگاه‌های بزرگ، تعداد کتابخانه، تعداد مراکز ورزشی، تعداد پارکها و فضای سبز، تعداد پارکینگ‌های عمومی، تعداد آتش نشانی، تعداد مدرسه ابتدایی و مهد کودک، نسبت معلم به شاگرد، نسبت مردان به زنان باسواد، وضعیت کوچه و خیابان، امکانات بهداشتی و تعداد بیمارستان و درمانگاه تعیین گردید. بُعد امنیت اجتماعی، شامل امنیت عینی و امنیت ذهنی (احساس امنیت) که شاخص‌های آن؛ پاسگاه انتظامی، تعداد خودکشی، تعداد نزاع‌های دسته جمعی (خانوادگی یا قومی)، درصد موالید، میزان اعتیاد، احساس امنیت جانی، احساس امنیت مالی تعیین گردیدند. در نهایت بُعد اخلاق توسعه اجتماعی، شامل نوسازی، حس تعلق، اعتماد اجتماعی و میل به تغییر که شامل شاخص‌های زیر می‌باشد. نیاز به پیشرفت، رضایت از زندگی، رضایت از محیط، عدم ترجیح منافع فردی به منافع جمعی، تلاش برای حل مشکلات مردم، فرهنگ ریسک پذیری، فرهنگ نظم، رضایت از جامعه، فرهنگ تأثیرگذاری، اعتقاد به علم و فرهنگ کار.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

در این مرحله ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌هایی که در مرحله‌ی کیفی به دست آمدند، در معرض قضاوت جامعه‌ی آماری ذینفعان، یعنی ۳۸۴ نفر در محله‌های ۲۵ گانه قرار داده شد و اهمیت آن‌ها از طریق بار عاملی به صورت کمی اعتبارسنجی گردید. در ارزیابی مدل توسعه اجتماعی در محله‌های شهر زنجان، داده‌ها از توزیع نرمالی برخوردار بوده و روایی و پایایی مدل تایید گردید. مقدار پایایی پرسش‌نامه در مورد متغیرهای مستقل و وابسته در سطح بسیار قابل قبولی به دست آمده است. همچنین نتایج نشان داد: بارهای عاملی ابعاد همبستگی و وفاق اجتماعی ۰/۷۲۷، عدالت اجتماعی ۰/۵۱۳، کیفیت زندگی ۰/۷۷، امنیت اجتماعی ۰/۴۱۱ و اخلاق توسعه اجتماعی ۰/۵۸۹ به علت اینکه مقدار بارهای عاملی، بالای ۰/۴ می‌باشند مطلوب می‌باشند. در نهایت با استفاده از آزمون t کلیه فرضیه‌های پژوهش تایید گردیده و مشخص شده که: همبستگی و وفاق اجتماعی به اندازه ۸/۱۸۳، عدالت اجتماعی به اندازه ۴/۹۸۹، کیفیت زندگی ۴/۳۱۷، امنیت اجتماعی ۴/۱۰۶ و اخلاق توسعه اجتماعی ۸/۹۰۶ بر توسعه اجتماعی در شهر زنجان تاثیرگذار هستند.

دانش‌افزایی پژوهش

مطالعات صورت گرفته در زمینه توسعه اجتماعی توسط آیزنبرگ و همکاران (۲۰۲۰)، آیزنبرگ و جابارین (۲۰۱۷)، یانگ بین و همکاران (۲۰۱۸)، هلدن و همکاران (۲۰۱۶)، کوی وسالو و همکاران (۲۰۱۰)، کسبک و همکاران (۲۰۱۱)، مولکینگ (۲۰۰۶)، هاوکینز و همکاران (۱۹۸۵) عمدتاً بر ابعاد امنیت اجتماعی، کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی تاکید داشته‌اند. ولی دستیابی به توسعه اجتماعی نیازمند توجه به ابعاد اخلاق توسعه اجتماعی (هاسمن و مک فرسون ۲۰۰۶؛ کامر ۲۰۰۳؛ روئمر ۱۹۹۸؛ یانگ ۱۹۹۵؛ سن ۱۹۸۷؛ گریفین ۱۹۸۶ و سن و ویلیامز ۱۹۸۲) و همبستگی اجتماعی (امیل دورکیم، ۱۹۱۰) نیز می‌باشد. که اینگونه رویکرد به مقوله توسعه اجتماعی در نوع خود کم نظیر بوده و تاکنون در هیچ یک از پژوهش‌های صورت گرفته از منظر ابعاد پنجگانه فوق به توسعه اجتماعی توجه نشده است که در پژوهش حاضر با بررسی همزمان ابعاد پنجگانه فوق، با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان ابعاد توسعه اجتماعی شهر زنجان طراحی گردید.

توسعه اجتماعی از طریق ارتقاء کیفیت زندگی مردم در جامعه از طریق نهادینه کردن اخلاق توسعه اجتماعی برای نیل به همبستگی و وفاق اجتماعی برای برقراری عدالت اجتماعی در سایه امنیت اجتماعی امکان پذیر است. ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های توسعه اجتماعی با توجه به رشد روز افزون مولفه‌های اقتصادی و تکنولوژیکی، رشد چندانی نداشته بطوری که الگویی از تخصیص منابع که نیازهای مردم شهر زنجان را برآورده کرده و بصورت پایدار، نیازهای امروز و فردای مردم را تامین نماید، به چشم نمی‌خورد. لذا به مدیران ارشد استان پیشنهاد می‌شود به منظور دستیابی به توسعه و پایداری اجتماعی به ابعاد کیفیت زندگی مردم، عدالت، امنیت، همبستگی و وفاق اجتماعی و اخلاق توسعه اجتماعی توجه نمایند. هرچند دستیابی به توسعه اجتماعی نیازمند باز تعریفی مجدد از جایگاه دولت و تعیین کنشگرانی برای فعالیت در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی خواهد بود. در چنین شرایطی

شایسته است جایگاه دولت مجدداً بازتعریف شده تا ضمن ایفای نقش تاریخی خود در توسعه، مشارکت‌بخش خصوصی را در در دیگر عرصه‌ها ترغیب نماید. این جایگاه برای دولت در مفهومی با عنوان «حکمرانی خوب» بازتعریف می‌شود و نقش کنشگری در عرصه‌های اجتماعی برای سازمان‌های غیردولتی مهیا می‌شود که شایسته است مدیران، شرایط و ویژگی‌های توسعه محلی در شهر نجان را در ابعاد زیر شناسایی و تشخیص داده و برای آن برنامه‌ریزی نمایند.

بعد کیفیت زندگی: همانگونه که مشخص شد، از نظر پاسخ دهندگان، این عامل بیشترین تاثیر را در توسعه اجتماعی داشته است. شهر زنجان در مسیر شکوفایی اقتصادی شهری، پایداری محیطی همراه با تحکیم روابط اجتماعی و دستیابی به جایگاه برتر در کشور، در حال گذار است. لذا به مسئولین شهری پیشنهاد می‌شود در تدوین و اجرای برنامه‌های راهبردی و عملیاتی شهری کوشا بوده و با استفاده از تجارب، دستاوردها و نتایج برنامه‌های قبلی مبتنی بر اصول علمی و اجرایی، نیازهای شهر را برآورده سازند.

بعد عدالت اجتماعی: توزیع عادلانه ثروت و افزایش مستمر سطح زندگی با شاخصهای عدالت اجتماعی رابطه تنگاتنگی دارد. در شهر زنجان شاخصهای کیفیت زندگی به طور مساوی در محله‌های شهر توزیع نگردیده و تفاوت محله‌ها به وضوح دیده می‌شود. به مدیران پیشنهاد می‌شود رضایت کلی از زندگی شهروندان را در محله‌ها بطور مداوم سنجیده و شاخصهای عدالت اجتماعی تقویت نمایند. همچنین به مردم و ساکنین محله‌ها پیشنهاد می‌شود شاخصهای عدالت اجتماعی را بطور مستمر از مسئولین و دستگاه‌های اجرایی ذیربط پیگیری نمایند.

بعد همبستگی و وفاق اجتماعی: به مردم محله‌های زنجان و مسئولین پیشنهاد می‌شود در مسئولیت حفظ محیط شهری در محله‌های ۲۵ گانه تلاش کنند و در تصمیم‌های محله‌ها برای ساخت و بهبود وضعیت اجتماعی در تلاش باشند. همچنین مسئولین، سازمانهای غیردولتی (مردم نهاد) را بیشتر از قبل در فعالیتهای اجتماعی ارتباط دهند. حقوق شهروندی غیرجمع‌گرا (نظیر آزادی‌های فردی، آزادی بیان، آزادی فکر، آزادی دین، آزادی و حق مالکیت، حق رأی و مشارکت در امور سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، حق برخورداری از امنیت و رفاه اجتماعی هم در همبستگی و وفاق اجتماعی ارتباط دارد لذا به مدیران پیشنهاد می‌شود امکان تحول در این حوزه را حول نهاد نظارتی و کنترل‌کننده در قالب قانون، ارتقاء داده که در نهایت موجب انسجام خواهد شد. همچنین مردم محله‌ها نیز در فعالیتهای مدنی نقش پررنگی داشته باشند و با مسئولین در ارتباط باشند.

بعد امنیت اجتماعی: این بعد دارای کمترین میزان در بین ابعاد توسعه اجتماعی زنجان تاثیر گذار است. در این بعد سیاستگذاری‌ها ناقص و گاهی بدور از واقعیتهای جاری شهر است، لذا به سیاستگذاران پیشنهاد می‌شود به مولفه‌های این بعد توجه نموده و اقدامات لازم در خصوص پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نیز با توجه به روند شیوع آسیبها در محله‌های شهر زنجان به عمل آورند. می‌توان گفت که در سایه امنیت و توسعه آن می‌توان به توسعه سایر عوامل توسعه اجتماعی نائل شد. اخلاق توسعه اجتماعی: توسعه اخلاق بسیار جامع‌تر از اخلاق است و ایده‌ها و اهداف گسترده‌تری را دنبال می‌کند. ساکنین محله‌ها این نکته را در نظر داشته باشند که، اخلاق توسعه

اجتماعی شیوه تفکر و تمایل به یک رفتار خاص است. لذا به آنان پیشنهاد می‌شود انگیزه پیشرفت در محله را افزایش دهند. کاری کنند که انگیزه پیشرفت و توسعه در محله افزایش یابد. مسئولین فرهنگ کار و اعتقاد به علم را افزایش دهند.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی؛ مبارکی، مهدی؛ شهبازی، زهره (۱۳۹۲). «بررسی و شناسایی شاخصهای کاربردی توسعه اجتماعی (با استفاده از تکنیک دلفی)»، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی، سال اول، شماره اول، صص ۸-۲۸.
- آذر، عادل؛ غلامزاده، رسول؛ فنوتی، مهدی (۱۳۹۱). مدلسازی مسیری - ساختاری در مدیریت: کاربرد نرم‌افزار Smart PLS. تهران: انتشارات نگاه دانش.
- آنامرادنژاد، رحیم بردی؛ مهدیان بهمنیری، معصومه؛ مهدی، علی (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیل بر پایداری اجتماعی از منظر اجرای طرحهای توسعه شهری (بهمنبر مازندران)» مطالعات ساختار و کارکرد شهری، شماره دوم، صص ۸۹-۱۱۷.
- الوانی، مهدی؛ معمارزاده، غلامرضا (۱۳۹۶). اداره امور عمومی تطبیقی فرل هدی، مدیریت تطبیقی، چاپ نهم، تهران: اندیشه‌های گوهر بار.
- پروزن، ادیس؛ کرکه آبادی، زینب؛ ارغان، عباس (۱۳۹۵). «تحلیل اثرات شاخص‌های توسعه پایداری در توسعه گونه‌های بافت محلات شهری مهاباد»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست ایران، دوره ۱۸، شماره ۴، صص ۳۶-۴۷.
- ثلاثی، محسن (۱۳۹۵). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی، (لوئیس آلفرد کوزر)، تهران: انتشارات علمی، صص ۵۰-۶۳۰.
- مفیدی، محمدرضا (۱۳۹۹). روش تحقیق پیشرفته در شهرسازی، چاپ اول، تهران: انتشارات سیمای دانش.
- علیزاده، هوشمند؛ حبیبی، کیومرث؛ مرادی مسیحی، ورازو؛ ولدبیگی، سیوان؛ وفایی، ساسان (۱۳۹۰). «بررسی و تحلیل وضعیت عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر سنندج» مجله آرمان شهر، شماره هفتم، صص ۱۰۳-۱۱۲.
- حریری، محمد (۱۳۸۵). «توسعه اجتماعی از وبر تا هابرماس»، مجله تخصصی زبان و ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، دوره ۳۴، شماره ۲-۱، صص ۲۴۹ - ۲۷۰.
- حبیبی، کیومرث؛ شیخ احمدی، احمد (۱۳۹۸). «بازآفرینی شهری مبتنی بر ایجاد فضاهای اوقات فراغت شهروندان (بررسی پروژه سوپرکیلن، کپنهاگ و خطوط کالا، سیدنی)»، ششمین کنگره ملی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران، <https://civilica.com/doc/1003145>.
- طیبی، جمال الدین؛ ملکی، محمدرضا؛ دلگشایی، بهرام (۱۳۹۸). تدوین پایان نامه، رساله، طرح پژوهشی و مقاله علمی، تهران: چاپ دنیا، صص ۱۷۰-۲۴۰.
- لطفی، صدیقه؛ منوچهری میانداوب، ایوب؛ آهار، حسن (۱۳۹۲). «شهر و عدالت اجتماعی، تحلیلی بر نابرابری‌های محله‌ای (مورد: محلات مراغه)»، مجله تحقیقات جغرافیایی، دوره ۲۸، شماره ۲ (پیاپی ۱۰۹)، صص ۶۹-۹۲.
- ملکی، سعید؛ زارعی، جواد؛ زادولی خواجه، شاهرخ (۱۳۹۷). «ارزیابی شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری با رویکرد مدیریت محله محور (مورد شناسی: محلات شهر همدان)»، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای سال هشتم، شماره ۲۹.
- غیاثوند، احمد (۱۳۹۷). تحلیل پیشرفته مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد SMART PLS، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- پرتال مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۸/۰/۰۹): (https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution).
- Eizenberg, Efrat; Jabareen, Yosef (2017), Social Sustainability: «A New Conceptual Framework», Faculty of Architecture and Town Planning, Technion, Israel Institute of Technology, Haifa ۳۲۰۰۰۰۳, Israel, Published, (<https://doi.org/10.3390/su9010068>).

- Eizenberg, Efrat; Jabareen, Yosef, Zilberman Omri (2020). «Planning by Scale: The Role of Perceived Scale in Determining Residential Satisfaction», *Journal of Planning Education and Research*, (<https://doi.org/10.1177/0739456X20921431>).
- Hanss, D (2015). Explaining sustainable consumption: Findings from cross-sectional and intervention approaches. PhD thesis, University of Bergen, Norway, (<https://bora.uib.no/handle/1956/1956>).
- Holden, Erling; Linnerud, Kristin; Banister, David (2016). «The Imperatives of Sustainable Development», *Sustainable Development* Published online in Wiley Online Library, (<https://doi.org/10.1002/sd.1647>).
- Ciorici, Patricia; Dantzler, Prentiss (2019). «Neighborhood Satisfaction: A Study of a Low-Income Urban Community». *Urban Affairs Review* 55, 1702–30.
- Orestes, Mario; Gonzalez, Aguirre; Joeberson, S; Gonçalves, Rafael; M, Vasconcelos (2016). «Sustainable development: Case study in the implementation of renewable energy in Brazil», *Federal University of Rio Grande do Norte e UFRN*, CP: ۱۵۲۴, ۹۷۰-۵۹۰۷۲, Natal, RN, Brazil.
- Yang, Bin; Xu, Tong; Shi, Longyu (2017). Analysis on sustainable urban development levels and trends in China's cities, *Journal of Cleaner Production*, ۱۴۱ pp869-880.
- Jasra, A; Holmes, C. C; Stephens, D.A (2005). Markov chain Monte Carlo methods and the label switching problem in Bayesian mixture modeling. *Statistical Science*, 20(1), 50-67.
- Browne, M.W; Cudeck, R (1989). Single sample cross-validation indices for covariance structures. *Multivariate Behavioral Research*, 24, pp445–455.
- Tenenhaus, M; Vinzi, V. E; Chatelin, Y.M; Lauro, C (2005). Computational statistics & data analysis PLS path modeling, 48(1), pp159-205.
- Wetzels, M; Odekerken Schroder, G; Van Oppen, C (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical illustration. *Management Information Systems Quarterly*, 33(1), pp177-196.
- Strauss, A; Corbin, J (199۸). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications.